

Asiantuntijalausunto eduskunnan talousvaliokunnalle kotitalouksien velkaantumista rajoittavaksi lainsäädännöksi (HE 101/2022 vp)

Kiitän mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle kotitalouksien velkaantumista rajoittavaksi lainsäädännöksi. Jaan yleisen huolen kotitalouksien velkaantumisasteen noususta, jonka taustalla ovat asunto- ja taloyhtiölainojen lisäksi vakuudettomat kulutusluotot. Asuntolainat, mutta erityisesti euromääräisesti yhä suuremmat vakuudettomat kulutusluotot tulivat esille myös tarkasteltaessa ylivelkaantuneiden kuluttajien euromääräistä kokonaisvelkamassaa. Näin ollen kannatan hallituksen toimenpide-ehdotuksia kotitalouksien velkaantumisen rajoittavista muutoksista, sillä nykyinen asunto- ja taloyhtiölainoihin liittyvä kehitys luo maaperää yhä laajempialaiselle ylivelkaantumiskehitykselle.

Ehdotettu yksityishenkilöitä koskevien asuntoluottojen 30 vuoden enimmäistakaisinmaksuaika on kannatettava, sillä se todennäköisesti hillitsee kuluttajia ottamasta ylisuuria tai ylipitkiä asuntolainoja. Mitä pidempi ja suurempi kuluttajan nostama asuntolaina on, sitä vaikeampi hänen on selvitä elämään osuvista ylivelkaantumisen yleisistä riskitekijöistä, kuten esimerkiksi talouden suhdannevaihteluista ja henkilökohtaisista haasteista, kuten vakavasta sairastumisesta. Ehdotettu luoton määrän rajoittaminen enintään 60 prosenttiin myytävien asunto-osakkeiden velattomasta hinnasta sekä lyhennysvapaiden kiello ensimmäisten viiden vuoden aikana pakottaa kuluttajia myös arvioimaan henkilökohtaisesta asuntolainasta aiheutuvaa kuormitusta aikaisempaa tarkemmin. Kotitalouksien velkaantumisen siirtyminen yhtiölainoista henkilökohtaisten asuntolainojen piiriin on hyvä asia siltäkin osin, että se suuntaa myös asuntoluottottajia tekemään aikaisempaa tarkempia riskiarviointeja luotonhakijoille. Tätä kautta maksamattomiin yhtiölainoihin liittyvä riski laskisi myös muilla taloyhtiön osakkeenomistajille. Tämä edesauttaa kotitalouksien yleistä kykyä selvitä laajemmista talouden häiriötilanteista, kuten laskusuhdanteesta.

Kuluttajaluotonannon valvonnan siirtyminen Etelä-Suomen aluehallintovirastolta Finanssivalvonnalle on myös kannatettava asia erityisesti siksi, että esitetyt uudet säännökset tehostavat Finanssivalvonnan mahdollisuuksia puuttua epäterveisiin luotonantokäytänteisiin aikaisempaa tehokkaammin. Uudet ehdotukset koskien maksukyvyttömyysriskien hallintaa ovat hyvin tervetulleita. Esitetyt säännökset luottoyritysten raportointivelvollisuudesta koskien myönnettyjä luottoja, niihin liittyviä maksuvaikeuksia sekä niissä tapahtuvaa ajallista muutosta mahdollistaa ongelmallisissa kulutusluotoissa tapahtuvien muutosten tunnistamisen aikaisempaa varhaisemmassa vaiheessa, jolloin myös niihin voidaan reagoida yhteiskunnan taholta nykyistä nopeammin.

Maksukyvyttömyysriskin hallintaan liittyviä mittareita suunniteltaessa olisi kuitenkin hyvä saada huomioitua ongelmaluottojen keskimääräinen suuruus – muodostuuko ongelmalaina euromääräisesti pienestä, esimerkiksi alle 2 000 euron kulutusluotosta, vai useiden kymmenien tuhansien yhdistelylainasta on kokonaisuuden kannalta tärkeä. Yhdistelylainojen osuus myönnettyistä kulutusluotoista on tänä päivänä jollain luottoja tarjoavilla yrityksillä huomattavassa osassa luottotoimintaa, ja kuluttajat käyttävätkin näitä yhdistelylainoja usein aikaisemmit otettujen velkojen maksuun. Yhdistelyluottojen käyttö taloudenhallinnan työkaluna ei kuitenkaan ole riskitöntä, sillä niistä aiheutuvat ongelmavelat alkoivat näkyä esimerkiksi Takuusäätiön järjestelylainaa hakeneiden kokonaisveloissa lisääntyvissä määrin jo vuoden 2016 jälkeen etenkin alle 30-vuotiailla nuorilla.

Maksuvaikeuksissa olevien kuluttajien määrä on pysynyt korkealla tasolla viime vuodet, eli suuri joukko luotonhakijoista ei syystä tai toisesta hallitse talouttaan ja luotonottoa. Velkaantumisen kierteen katkaiseekin usein kielteinen luottopäätös, maksuhäiriömerkintä tai ulosottoon joutuminen. Velkaongelmiin ajautuneen kuluttajan taloudellista tilannetta on voinut entisestään heikentää asuntolainan korkotason nousu, tai muuten liian tiukalle vedetty talous, jolloin arkimenojen kattamiseksi joudutaan turvautumaan luottoon tai osamaksuihin. Tällainen suuntaus ei kuitenkaan ole ongelmatonta, sillä esimerkiksi Takuusäätiöltä järjestelylainan takausta vuosina 2013–2018 hakeneilla asuntolainojen

euromääräinen osuus kokonaisveloista oli 37 prosenttia, kun vastaavasti erilaisten kulutusluottojen osuus oli 44 prosenttia ja laskujen viisi prosenttia. Onkin tärkeä pyrkiä vaikuttamaan siihen, että asuntolainat eivät ole ylimitoitettuja kotitalouden tuloihin nähden, ja että taloudessa on myös jonkin verran väljyyttä ja puskuria yllättäviin menoihin.

Taloudellisiin vaikeuksiin ajautunut kuluttaja harvoin toimii rationaalisesti luottoistuneessa yhteiskunnassa ja usein vasta kielteinen luottopäätös, maksuhäiriömerkintä tai ulosottoon joutuminen katkaisee velkaantumisen kierteen. Huomioitavaa on se, että esityksessä on myös pohdittu niitä keinoja, joilla maksukyvyttömyysriskin tarkempi arviointi kuluttajaluotonannossa voitaisiin toteuttaa laaja-alaisemmin. Toisaalta alustavat tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että eräs keino vähentää joidenkin riskialttiiden kuluttajaryhmien luotonhakemista on kulutusluottojen suoramarkkinointikielto. Kielto oli voimassa vuosien 2020–2021 aikana (HE 53/2020; HE 234/2020), ja se näyttäisi vähentäneen joidenkin kuluttajaryhmien luotonhakemista. Näin ollen suoramarkkinointikielto voisi vähentää jossain määrin myös ongelmavelkojen syntymistä, tai ainakin pienentää ylivelkaantuneen kuluttajan kokoanisvelkamäärää. Pysyvä kulutusluottojen suoramarkkinointikielto onkin jäänyt velkaongelmien ennaltaehkäisyyn liittyvässä keskustelussa liian vähälle huomiolle.

Helsingissä 4.10.2022

Karoliina Majamaa
Yliopistotutkija
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
Helsingin yliopisto